

Setkání

Připadá mi, když na to dnes vzpomínám, že jsme se setkaly na velice zvláštním místě. Bylo to uprostřed léta v městečku Pomaia, ležícím mezi nádhernými horami Toskánska, asi hodinu jízdy z Pisy. Bylo pozdní odpoledne a teplý suchý vzduch voněl po borovicích.

Kdysi slavné panské sídlo mělo okrové stěny a portály zakončené oblouky, střecha s cimbuřím se třpytila v srpnovém slunci a jen zvuky cikád rušily ticho siesty. Za několik hodin ožije městečko večerním životem. Malé občůdky, nabízející zvláštní sortiment jako salám, sušenky a sandály, se otevřou a staří muži se shromáždí na náměstí, aby debatovali o událostech ve městě a novinkách v místní komunistické straně. Lahodnost Itálie, kde jakoby se všechno spojilo k potěše smyslů, nemohla být ve větším kontrastu se světem, ze kterého přicházela ona.

Když jsem ji poprvé spatřila, stála na dvoře sídla, ve stínu stromů – křehce vyhlížející žena středních let, světlé pleti, s trochu ohnutými zády. Měla na sobě hnědočervené a zlaté roucho buddhistické mnišky a vlasy kratičce zastřižené podle tradičního zvyku. Kolem ní stála skupina žen. Na první pohled bylo vidět, že živě rozmlouvají v atmosféře plné důvěry. Byl to pohled, který upoutá, přestože na měsíčních kurzech buddhistické meditace to není nic neobvyklého.

Přijela jsem na meditační kurz jako jedna z padesáti účastníků z celého světa. Podobné kurzy se staly pravidelnou a vítanou součástí mého života od doby, kdy jsem se v roce 1976 náhodou setkala s nepálskými lamy a poznala, jak bohaté je jejich poselství. Živé debaty, podobné té, které

jsem právě byla svědkem, byly vítanou přestávkou mezi dlouhými hodinami sezení se zkříženýma nohama, kdy jsme naslouchali slovům Buddhovým nebo se věnovali náročné meditační praxi.

Později onoho večera, když jsme večeřeli pod hvězdami a namáčeli si kousky chleba do olivového oleje, mě na tu ženu znovu upozornil muž, který seděl poblíž. U stolu ji opět obklopovali lidé a ona s nimi nadšeně hovořila.

„To je Tändzin Palmo, Angličanka, která dvanáct let meditovala v jeskyni v Himáláji, ve výšce 4000 metrů nad mořem. Většinu času byla úplně sama. Teď teprve odtud vyšla,“ řekl.

Můj pohled teď už nebyl jen letmý.

Samozřejmě, že jsem za ta léta četla o takových postavách – velkých jógínech z Tibetu, Indie a Číny, kteří se vzdali světského pohodlí a odešli do vzdálené jeskyně, kde byli po léta pohrouženi do hluboké meditace. Byli to duchovní mistři, jejichž cesta byla nejtěžší a nejosamělejší. Četla jsem, že úplně sami, oblečení v jednoduchém oděvu či tenké bederní roušce, čelili těm nejužravějším živlům – skučícím vichrům, běsnícím sněhovým vánicím, třeskatému mrazu. Jejich těla strašlivě vyhubla, vlasy jim sahaly až do pasu. Museli čelit divokým zvířatům a tlupám lupičů, kteří nebrali ohled na jejich svatost, klidně je zmlátili do krve a nechali na pospas smrti. A to vše nebylo nic ve srovnání s rozmary jejich mysli. Tady, daleko od rozptýlení běžného života, se všichni démoni, skrytí pod povrchem, začali probouzet a vysmívat se. Hněv, paranoia, tužby, žádost (především žádost). Ty museli také překonat, aby dosáhli vítězství. Přesto vytrvali. Cena, o kterou usilovali, byla nejzářivější ze všech – Osvícení, mysl široce otevřená univerzální pravdě. Stav, ve kterém nepoznatelné bylo poznáno. Nic menšího než vševedoucnost. Doprovázená jemným štěstím a nepředstavitelným

klidem. Byl to nejvyšší stupeň rozvoje, jakého je člověk schopen dosáhnout.

To jsem znala z knížek. Nikdy jsem si ale nemyslela, že takového člověka potkám. A tady, v italském městečku Po-maia, byla osobnost, která zřejmě sestoupila ze stránek legend a mýtů a seděla tu mezi námi tak prostě, jako by neudělala nic významnějšího než právě vystoupila z autobusu a přivezla nákup.

Kromě toho to nebyl jógín z Východu, jak o tom vyprávěly příběhy, ale současný člověk ze Západu. A ještě podivuhodnější bylo, že šlo o ženu.

V myslí se mi vynořilo nesčetné množství otázek. Co přimělo moderní Angličanku, aby žila ve vlhké tmavé díře jako nějaká pravěká žena? Jak se vyrovnávala s extrémním chladem? Jak jedla, spala, jak se koupala, jak se obešla bez telefonu? Jak mohla po celá ta léta žít bez tepla lidské společnosti? Co tím získala? A co je ještě zvláštnější – jak je možné, že když se teď vynořila z naprostého ticha a samoty, je stejně hovorná, jako kdyby chodila každý den na večírky?

Prudký nával zvědavosti byl rychle vystřídán zbožným obdivem a trochou posvátné hrůzy. Tato žena prošla cestou, na kterou já sama stěží kdy vkročím. Její touha po poznání, ne nepodobná té mé, ji vyhnala za bezpečné hranice čtyřtýdenního meditačního kurzu, na jehož konci je rychlý a zaručený návrat do běžného života. A retreat*, jak jsem věděla ze své jen nepatrné zkušenosti, byl nekonečnou, těžkou prací.

---

* Časově předem určené období, po kterém se meditující rozhodne intenzivně se věnovat určitému druhu meditace v ústraní. Může ho provádět sám na osamělém místě (např. jeskyně), ve dvou či ve skupině na klidném, nerušeném místě (např. klášter, horská chata) obvykle pod vedením učitele. Skupinové retreaty jsou dnes běžné i na Západě, užívá se pro ně také český termín meditační kurz či meditační zásed. – Pozn. překl.

Znamenalo to neustálé opakování stejných modliteb, manter, vizualizací a meditací – den co den. Sedíte vždy na stejném polštáři, na stejném místě, vidíte stejné lidi, stejnou budovu. Pro člověka prostoupeného životním stylem rychlých změn a trvalé stimulace to byla nesnesitelná nuda. Pouze drobné záblesky uvědomění a nezvyklý pocit hlubokého klidu dávaly znát, že to stojí za to. Ve své podstatě byl retreat testem vytrvalosti, odvahy a důvěry v konečný cíl.

Další den jsem ji znovu uviděla v zahradě. Tentokrát seděla sama, a tak jsem využila příležitosti a přiblížila se k ní. Nevadilo by vám, kdybych si na chvilku přisedla? Na pozdrav se usmála od ucha k uchu a její pronikavě modré oči se pevně zahleděly do mých. Byl v nich klid, laskavost i smích, ale nejvýraznější byla charakteristická zářivost. Ta žena doslova svítila. Vypadala velmi zajímavě – měla ostré rysy, dlouhý špičatý nos a malá ouška. Možná to dělaly její krátké vlasy a nenalíčená tvář, ale bylo v ní něco androgynního, jakoby v ní přebýval citlivý muž.

Začaly jsme si povídat. Řekla, že teď žije v Assisi, v malém domku na zahradě svého přítele, a že se jí tam velmi líbí. Pozval ji k sobě, když se pro ni, podle jejích vlastních slov, čas v jeskyni naplnil. Zdálo se, že je to pro ni přirozené místo. Dozvěděla jsem se, že byla ordinována* v roce 1964, v pouhých jednadvaceti letech, dlouho předtím, než

---

* Sloveso je odvozeno od slova *ordinace*, což je formální obřad, při němž se žadatel/ka stává buddhistickým mnichem nebo mniškou. Začíná obřadem holení hlavy, poté žadatel/ka obdrží nové jméno, mnišské roucho a zaváže se žít podle řádových pravidel před svým učitelem/kou. Tím se oficiálně stává členem mnišského společenství a nežije už mezi laiky či s rodinou. Ordinance má dva stupně, nižší – *novic*, *novicka* a vyšší (neboli plná) – *bhikkhu*, *bhikkhuní*, *mnich*, *mniška*. V některých buddhistických zemích je v současnosti obdržení vyšší ordinance pro ženy možné jen s komplikacemi nebo vůbec ne. – Pozn. překl.

se většina z nás vůbec dozvěděla, že tibetský buddhismus existuje. Takže je, jak jsem spočítala, nejstarší mniškou tibetského buddhismu v západním světě. Třicet let života v celibátu, to je dlouhá doba. Nezatoužila za ta léta po partnerovi, manželství nebo dětech?

„To by byla pohroma! Tudy moje cesta nevedla,“ pohodila vesele hlavou a zasmála se. Nečekala bych, že po dvanácti letech v jeskyni bude reagovat tak živě.

„Co vás zavedlo do jeskyně?“ zeptala jsem se.

„Můj život byl jako řeka, plynul stále jedním směrem,“ odpověděla a po odmlce dodala: „Účelem našeho života je poznat naši duchovní přirozenost. A abychom to mohli uskutečnit, musíme odejít do ústraní, cvičit se a nechat plody stezky* uzrát, jinak nemáme druhým co dát.“

„Postrádala jste tam něco?“

„Chyběl mi můj lama, jinak nic. Byla jsem tam velmi šťastná a měla jsem všechno, co jsem chtěla,“ řekla tiše.

„Ale nebyl odchod do jeskyně útekem, vyhýbání se zkouškám 'obyčejného' života?“ pokračovala jsem otázkou často pokládanou poustevníkům těmi, kdo jsou ponořeni do světských záležitostí.

„To vůbec ne. Podle mě je spíš světský život únikem,“ zněla její odpověď, která přišla rychle jako blesk. „Když máte nějaký problém, můžete si zapnout televizi, zatelefonovat kamarádovi nebo jít někam na kávu. V jeskyni se nemůžete obrátit na nikoho jiného než na sebe. Když se objeví problém a situace se zkomplikuje, nemáte jinou možnost, než tím projít a vyjít na druhé straně ven. V jeskyni se setkáte se

---

* Stezka (taky cesta), vedoucí od utrpení k osvobození a štěstí je základem celého systému Buddhova učení. Obsahuje postupy, které využívají stoupenci Buddhova učení na své duchovní cestě až k osvícení. Tento pojem se úzce vztahuje k pojmům Osmičlenná stezka a Čtyři vznešené pravdy, viz. kap. Svítání – nalezení cesty. – Pozn. překl.

svou povahou v syrové formě a musíte najít způsob, jak s ní pracovat a jak si s ní poradit,“ řekla. Její logika byla nevyvrátená.

Byla sdílná a výřečná a její mysl byla jasná a pronikavá. Bylo také zřejmé, že stojí oběma nohama na zemi, což okamžitě rozptýlilo všechny běžné představy o „meditujících bloudech“. Za její živostí byl hluboký klid, naprosté vnitřní zklidnění, jako by ji nic, ani sebevíc strhující událost nemohla vyrušit. Z toho všeho mi bylo jasné, že je to žena hodná obdivu. Když kurz skončil, nebyla bych si pomyslela, že se naše cesty znovu zkříží.

O několik měsíců později jsem vzala do ruky buddhistický časopis a našla v něm rozhovor s Tändzin Palmo. Asi v polovině jsem narazila na krátkou větu, ukrytou v textu:

„Rozhodla jsem se, že dosáhnu osvícení v ženské podobě – bez ohledu na to, kolik to bude trvat životů,“ řekla Tändzin Palmo.

Zarazila jsem se. Vliv, který na mě ta slova měla, byl elektrizující. To, co Tändzin Palmo řekla tak obyčejně a téměř mimochodem, znamenalo přímo revoluci. Slíbila, že se stane ženským buddhou a buddhové v ženské podobě (stejně jako Kristové a Mohamedové) jsou rozhodně velmi vzácní. Ve světě nepochybně působilo mnoho uznávaných mystiček a svatých žen, ale plný rozkvět „lidského božství“ byl přinejmenším po několik tisíciletí doménou mužů.

Ženské tělo bylo z nějakého důvodu považováno za nevhodnou a nečistou nádobu pro to nejsvětější. A nyní Tändzin Palmo veřejně prohlásila, že to hodlá vyvrátit. Bylo to odvážné a směle prohlášení. Téměř opovážlivé. Mohlo by být snadno odmítnuto jako silácký výrok či pouhopouhé přání, kdyby nepocházelo od Tändzin Palmo s její předchozí zkušeností v jeskyni, prokazující mimořádné meditační schopnosti a obrovskou houževnatost. Je tu možnost, že by

se jí to mohlo podařit! Když ne v tomto životě, tak v příštím, nebo možná v dalším.

Mé naděje vzrostly. Bylo to něco, na co jsem léta čekala. Od samého začátku mého zkoumání buddhismu mi říkali, že v každém z nás je zárodek plného probuzení, bez ohledu na to, zda jsme muž či žena. Je to naše dědičné právo, přirozené dědictví, říkali lamové ze svých vysokých brokátových trůnů. Buddhovství září uvnitř, je jako perla nesmírné ceny, a naším úkolem je odhalit ji. Zodpovědnost leží na nás, jedině na nás samotných. Jak tato filozofie oslovila nezávislou ženu, jdoucí svou vlastní cestou životem? Trvá to celé životy pilného usilování, pokračovali lamové, ale když se jednou vydáme na cestu, nakonec dosáhneme vznešeného cíle.

Taková byla teorie. Avšak ve skutečnosti byly příklady ženské duchovní dokonalosti velmi vzácné. Ano, existovalo mnoho obrazů a soch ženských buddhů – vzdávajících hold ideálu ženského božství v jeho rozmanitých a vznešených formách. Najdete je kolem chrámových zdí, v klášterních zahradách, důstojné objekty motliteb a uctívání. Některé jsou krásné, některé naplněné klidem, jiné mocné nebo navýsost erotické. Ale kde jsou živé příklady? Čím více jsem hledala, tím méně jsem nacházela známky toho, že by ženy měly své místo v duchovních výšinách. Lamové, kteří nás učili, byli muži; dalajlamové (všech 14) byli muži; mocná linie všech, kdo nesli celou váhu tradice, byla tvořena muži; uctívání tulkuové, jakožto uznávaná převtělení lamů, byli muži; velká shromáždění mnichů naplňující klášterní síně a školy byli muži; řada guruů, kteří přišli na Západ, aby inspirovali nové nadšené hledače, byli muži. Ale kde jsou mezi nimi ženy? Abychom byli spravedliví, nejen tibetský buddhismus byl převážně maskulinní, ale i buddhismus z Japonska, Thajska, Srí Lanky, Barmy – ze všech východních zemí s výjimkou Tchaj-wanu. (Dokonce mé tradiční náboženství, křesťanství, se svým úporným lpěním na mužském Bohu

a strachem z žen-duchovních.) Kde jsou ženy-duchovní vůdkyně, jejichž příkladu bychom mohly my ženy následovat? Jaká je skutečná podoba ženské duchovnosti? Netušíme. I když, podle Buddhových slov, můžeme všichni vystoupat po žebříčku duchovního rozvoje k osvícení, nebyl tu žádný důkaz, že to ženy skutečně dokážou. Pro praktikující ženy, sedící u nohou lamů a opravdově se snažící kráčet po stezce, to nebylo moc povzbudivé.

Jak naléhavě jsme potřebovaly naději, že nemožné se stane možným. Jak moc jsme potřebovaly hrdinky, které by cestu prošly první. Už bylo načase. Dvacáté století zaznamenalo jistou a nezadržitelnou emancipaci žen ve všech oblastech života, kromě náboženství. Nyní, těsně před koncem milénia, to vypadalo, že se začíná zvedat poslední vlna ženské emancipace. Kdyby se tak stalo, byla by také tou největší. Konečným osvobozením žen by jistě byl ženský buddha, vševědoucí bytost. Ve světle velkého záměru Tändzin Palmo už i její významný úspěch – dvanáct let meditace v jeskyni – znamenal průlom v oblasti všeobecného snažení.

Rozhodla jsem se, že ji znovu vyhledám. Bylo toho tolik, co jsem se chtěla dozvědět. Kdo to vlastně je, odkud pochází, co se naučila při svém pobytu v jeskyni, co ji přimělo učinit takové rozhodnutí – a jestli by jí nevadilo, kdybych o ní napsala knihu. Neochotně a velmi zdráhavě souhlasila, a to pouze proto, že by to mohlo inspirovat jiné ženy a podpořit její současný projekt, který má napomoci ženskému osvícení. A tak jsem ji příštího roku následovala do Singapuru, Londýna, Seattlu, Kalifornie a Indie, kde žila velmi rozmanitým způsobem, a postupně jsem skládala dohromady kousky jejího neobvyklého, někteří by řekli nepřirozeného života. Mluvila jsem s lidmi, kteří ji znali, a navštívila jsem místa, která byla v jejím životě významná. S velkými obtížemi jsem dokonce našla její jeskyni. Když jsem se vyšplhala do nadmořské výšky, kde už řídne vzduch, mohla jsem na vlast-

ní oči vidět místo, kde přebývala, a nově ocenit a obdivovat, čeho dosáhla.

Toto je tedy příběh Tändzin Palmo – příběh ženy hledající osvícení.